

Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь
Вучэбна-метадычнае аб'яднанне
па адукацыі ў галіне культуры і мастацтваў

МЕТОДЫКА РАБОТЫ З ХОРАМ

**Тыпавая вучэбная праграма
для вышэйшых навучальных устаноў
па спецыяльнасці 1-18 01 01 Народная творчасць
(па напрамках), напрамку спецыяльнасці 1-18 01 01- 01
Народная творчасць (харавая музыка)**

Мінск
БДУКМ
2012

Складальнікі:

І. М. Грамовіч, дацэнт кафедры беларускай народна-песеннай творчасці ўстановы адукацыі «Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў», кандыдат педагагічных навук, дацэнт;

Л. В. Снапкова, дацэнт кафедры беларускай народна-песеннай творчасці ўстановы адукацыі «Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў»

Рэцэнзенты:

кафедра харавога дырыжывавання ўстановы адукацыі «Беларускі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт імя М. Танка»;

А. І. Смагін, прафесар кафедры культуралогіі прыватнай установы адукацыі «Інстытут сучасных ведаў імя А. М. Шырокава», доктар мастацтвазнаўства, прафесар

Рэкамендавана да зацвярджэння ў якасці тыпавой:

кафедрай беларускай народна-песеннай творчасці ўстановы адукацыі «Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў» (пратакол № 10 ад 23.06.2011 г.);

прэзідыумам навукова-метадычнага савета ўстановы адукацыі «Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў» (пратакол № 7 ад 30.06.2011 г.);

навукова-метадычным саветам па народнай творчасці (па напрамках) Вучэбна-метадычнага аб'яднання па адукацыі ў галіне культуры і мастацтваў (пратакол № 1 ад 14.10.2011 г.)

Адказны за рэдакцыю *І. В. Смяян*
Адказны за выпуск *І. М. Грамовіч*

ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА

Тыпавая вучэбная праграма «Методыка работы з хорам» распрацавана для вышэйшых навучальных устаноў Рэспублікі Беларусь у адпаведнасці з патрабаваннямі адукацыйнага стандарту па спецыяльнасці 1-18 01 01 Народная творчасць (па напрамках), напрамку спецыяльнасці 1-18 01 01-01 Народная творчасць (харавая музыка).

«Методыка работы з хорам» – гэта вучэбная дысцыпліна, якая выкладаецца паралельна з такімі спецыяльнымі вучэбнымі дысцыплінамі, як «Харавы клас», «Дырыжываванне», «Хоразнаўства».

Будучыя кіраўнікі народнага хору павінны ведаць тэарэтычныя асновы методыкі работы з хорам, асаблівасці народна-песеннага выканальніцтва, пытанні хоразнаўства, а таксама валодаць пэўнымі навыкамі і ўменнямі дырыжорска-хормайстарскай і педагогічнай працы, якая прадугледжвае: засваенне тэарэтычных пытанняў па гісторыі, станаўленні і развіцці аматарскай творчасці і народна-песеннага выканальніцтва ў Беларусі, вывучэнне пытанняў аб асноўных кірунках навучання і захавання беларускага песеннага фальклору.

Мэта дадзенай вучэбнай дысцыпліны – даць будучаму спецыялісту неабходныя веды па пытаннях методыкі работы і кіравання народным хорам і фальклорным калектывам на аснове дасягненняў тэорыі і практыкі ў сферы народна-песенных традыцый і хоразнаўства.

Асноўныя задачы курса:

- спрыяць асэнсаванню ролі і месца народных хароў і фальклорных калектываў у сістэме сучаснай мастацкай культуры;
- пазнаёміць студэнтаў са спецыфікай хормайстарскай работы ў народным хоры і фальклорным песенным калектыве, раскрыць творчы характар яго дзейнасці;
- даць неабходныя звесткі аб асаблівасцях народнай манеры спеваў, паказаць спецыфіку яе засваення ў народным хоры;
- прывіць трывалыя веды па пытаннях методыкі вакальнай работы ў фальклорным гурце;
- сфарміраваць у будучых спецыялістаў мастацка-каштоўнасную арыентацыю па авалодванні прынцыпамі падбору рэпертуару і ўменні максімальна выкарыстоўваць яго ў выхаваўчай і вучэбна-педагогічнай рабоце.

Выпускнік павінен *ведаць*:

- прынцыпы стварэння харавога калектыву,
- вакальна-харавую структуру хору,
- прынцыпы фарміравання канцэртнага рэпертуару,
- методыку распявання ў харавым калектыве.

Ён павінен *умець*:

- распяваць харавы калектыў,
- працаваць над партытурай,
- праводзіць рэпетыцыйныя заняткі з харавым калектывам,
- арганізаваць вучэбна-выхаваўчую работу.

У ліку эфектыўных педагагічных тэхналогій, якія садзейнічаюць развіццю ў студэнтаў крытычнага мыслення, вопыту фарміравання і выкарыстання інструментарыю вучэбна-даследчай дзейнасці, ролевага і імітацыйнага мадэліравання, магчымасці творча засвойваць новы вопыт пошуку і вызначэння студэнтамі асобных сэнсаў і каштоўнасцей адносін, вылучаюцца:

- тэхналогіі вучэбна-даследчай дзейнасці,
- камунікатыўныя тэхналогіі (дыспуты, дыскусіі, прэс-канферэнцыі і інш.),
- гульнёвыя тэхналогіі (дзелавыя, ролевыя і інш.).

Праграма дысцыпліны рэалізуецца на лекцыях і практычных занятках. Для забеспячэння кантралюемай самастойнай работы студэнтаў пажадана выкарыстоўваць творчыя заданні па найбольш праблемных пытаннях дадзенай дысцыпліны, якія прадуладжваюць эўрыстычную і навукова-даследчую дзейнасць.

У адпаведнасці з тыповым вучэбным планам на вывучэнне дысцыпліны «Методыка работы з хорам» адведзена 56 гадзін, з якіх 32 – аўдыторныя заняткі (22 – лекцыі, 10 – практычныя).

Рэкамендуемая форма кантролю – залік.

ПРЫКЛАДНЫ ТЭМАТЫЧНЫ ПЛАН

Раздзелы і тэмы	Колькасць аўдыторных гадзін		
	усяго	лекцыі	семінары
Уводзіны	1	1	
Р а з д з е л 1. Аматырская творчасць у сістэме сучаснай духоўнай культуры			
<i>Тэма 1.</i> Гісторыя станаўлення і развіцця аматырскай народна-песеннай творчасці і асноўныя прынцыпы работы з народным хорам	1	1	
<i>Тэма 2.</i> Методыкі навучання народнай манеры спеваў. Сучасныя навуковыя даследаванні ў сферы народна-песеннага гукаўтварэння. Стварэнне народнага хору і арганізацыя яго творчай работы	2	2	
<i>Тэма 3.</i> Рэгіянальныя гаворкі і іх уплыў на народную манеру спеваў	1	1	
<i>Тэма 4.</i> Асноўныя прынцыпы засваення тэхналогіі народна-песеннага выканальніцтва	1	1	
Р а з д з е л 2. Методыка вакальна-педагагічнай работы ў народным хоры і фальклорным гурце			
<i>Тэма 5.</i> Вакальна-харавая структура народнага хору і фальклорнага калектыву	4	2	2
<i>Тэма 6.</i> Методыка засваення пеўчага дыхання і апоры гуку. Працэс гукаўтварэння	4	2	2
<i>Тэма 7.</i> Дыкцыя і метады работы над дыкцыяй	4	2	2
<i>Тэма 8.</i> Сістэма распявання і яго задачы	4	2	2
<i>Тэма 9.</i> Работа над элементамі харавой гучнасці	2	2	
<i>Тэма 10.</i> Музычна-выразныя сродкі і метады работы над стварэннем мастацкага вобраза	2	2	
<i>Тэма 11.</i> Фарміраванне рэпертуару беларускага народнага хору і фальклорнага гурту	4	2	2
<i>Тэма 12.</i> Пастановачная работа ў народным хоры і фальклорным гурце	1	1	
<i>Тэма 13.</i> Інструментальнае суправаджэнне ў беларускім народным хоры і фальклорным ансамблі	1	1	
Разам...	32	22	10

ЗМЕСТ ДЫСЦЫПЛІНЫ

Уводзіны

Мэта і задачы вывучэння дысцыпліны «Методыка работы з хорам». Сувязь з іншымі дысцыплінамі. Роля дысцыпліны ў падрыхтоўцы спецыяліста вышэйшай кваліфікацыі. Вучэбна-метадычнае забеспячэнне дадзенай дысцыпліны.

Р а з д з е л 1. Аматырская творчасць у сістэме сучаснай духоўнай культуры

Тэма 1. Гісторыя станаўлення і развіцця аматырскай народна-песеннай творчасці і асноўныя прынцыпы работы з народным хорам

Аматырская народна-песенная творчасць як адзін са значных элементаў у сістэме нацыянальнай мастацкай культуры. Харавыя спевы як від мастацтва. Задачи і функцыі аматырскай народна-песеннай творчасці. Гісторыя станаўлення і развіцця народных хароў і фальклорных гуртоў. Фарміраванне народнага пеўчага калектыву. Спецыфічныя рысы інтэрпрэтацыі фальклору на розных этапах развіцця аматырскай творчасці. Носьбіты фальклорных традыцый. Канцэртна-выканальніцкая дзейнасць, накіраваная на прапаганду народна-песенных традыцый, развіццё мастацкага густу і творчых здольнасцей удзельнікаў калектыву. Характарыстыка і творчы напрамак сучасных аматырскіх і прафесійных народных хароў і фальклорных гуртоў.

Тэма 2. Методыкі навучання народнай манеры спеваў. Сучасныя навуковыя даследаванні ў сферы народна- песеннага гукаўтварэння. Стварэнне народнага хору і арганізацыя яго творчай работы

Стан падрыхтоўкі кіраўнікоў народна-песенных і фальклорных калектываў у музычных установах краіны. Асноўныя даследаванні па вывучэнні механізма гучання народнага голасу. Метадычныя распрацоўкі Л. Л. Хрысціянсана, Н. К. Мяшко, У. М. Шчурава, А. С. Кабанава, Д. У. Пакроўскага, Н. В. Калу-

гінай і інш. Характарыстыка мясцовых вакальных школ. Навуковыя дасягненні беларускіх фалькларыстаў З. Я. Эвальд, З. Я. Мажэйкі, Р. Р. Шырмы, Г. І. Цітовіча, Т. Б. Варфаламевай, У. І. Раговіча і інш. Сучасныя метадычныя распрацоўкі па авалоданні народнай манерай спеваў.

Падрыхтоўчы перыяд стварэння народнага хору. Праверка музыкальных даных: слыху, голасу, рытму, музычнай памяці, артыстычнасці. Камплектаванне народнага хору. Выбар творчага кірунку і вызначэнне задач. Пачатковы этап работы калектыву. Арганізацыя заняткаў і рэпетыцыйнай работы.

Тэма 3. Рэгіянальныя гаворкі і іх уплыў на народную манеру спеваў

Спевы і мова. Гутарковая аснова народных спеваў. Моўныя інтанацыі і выканальніцкія прыёмы. Агульная характарыстыка паўночна-ўсходняга і паўднёва-заходняга дыялектаў. Разнастайнасць беларускіх гаворак; акаючыя, окаючыя, экаючыя, ыкаючыя гаворкі. Уплыў рэгіянальных гаворак на народную манеру выканання. Зычныя гукі. Спецыфіка ўтварэння галосных і зычных гукаў пры спевах.

Тэма 4. Асноўныя прынцыпы засваення тэхналогіі народна-песеннага выканальніцтва

Этапы засваення народна-песенных традыцый у навучальным працэсе. Агульнадыдактычныя і спецыяльныя прынцыпы засваення народнай манеры спеваў. Прынцып развіцця галасавых і творчых здольнасцей. Прынцып слыхавога ўспрымання і пераймання спеваў. Прынцып тэхнічных і мастацкіх асаблівасцей. Прынцып мэтанакіраванай працы кіравання голасам. Прынцып выхавання і ўсебаковага развіцця асобы спевака. Прынцып індывідуальнага падыходу, бесперапыннасці і сістэматычнасці ў навучанні. Калектыўны характар навучання ў народным хоры.

Р а з д з е л 2. Методыка вакальна-педагагічнай работы ў народным хоры і фальклорным гурце

Тэма 5. Вакальна-харавая структура народнага хору і фальклорнага калектыву

Рэгістры народнага голасу. Расстаноўка галасоў у народным хоры і фальклорных гуртах. Дыяпазон галасоў у народна-песенных калектывах.

Тэма 6. Методыка засваення пеўчага дыхання і апоры гуку. Працэс гукаўтварэння

Песенная ўстаноўка. Даследаванні працэсу дыхання. Тыпы дыхання. Фазы дыхання. Механізм працэсу дыхання пры спевах. Апора дыхання. Фарсіраванае дыханне. Ланцуговае дыханне. Атака гуку і яе практычнае ужыванне. Практыкаванні для ўстаноўкі правільнага дыхання ў спевах. Высокая пазіцыя гуку. Адзіная манера спеваў і метады работы над ёй.

Тэма 7. Дыкцыя і метады работы над дыкцыяй

Дыкцыя як галоўны сродак данясення тэксту твора і раскрыцця мастацкага вобраза. Выяўленне прычын дрэннай дыкцыі. Характарыстыка галосных гукаў беларускай мовы. Тэхніка ўтварэння галосных у спевах. Характарыстыка зычных гукаў і тэхніка іх утварэння ў спевах. Практыкаванні для выпраўлення і ўдасканалення дыкцыі і артыкуляцыі.

Тэма 8. Сістэма распявання і яго задачы

Сістэма распявання як асноўнае звязно школы народных спеваў. Мэты і задачы распявання. Засваенне тэхнікі спеваў народнага голасу. Віды гукавядзення. Практыкаванні па выпрацоўцы розных відаў гукавядзення. Тыпы і віды практыкаванняў. Станоўчыя і адмоўныя прыметы гучання голасу. Асноўныя недахопы ў гукавядзенні. Цэласны размоўны спосаб спеваў. Трыадзінства мастацтва спеваў.

Тэма 9. Работа над элементамі харавой гучнасці

Харавы строй (меладычны і гарманічны). Метады работы над правільнай інтанацыяй. Прыметы стройных спеваў. Харавы ансамбль. Віды і тыпы ансамбляў. Асноўныя метады работы над ансамблем у народным хоры і фальклорным гурце.

Тэма 10. Музыкальна-выразныя сродкі і метады работы над стварэннем мастацкага вобраза

Паняцце музыкальна-харавой выразнасці. Метрарытм і тэмп. Тэмбр і яго ўплыў на стварэнне мастацкага вобраза песні. Дынаміка, асноўныя дынамічныя адценні і работа над імі. Фразіроўка і яе залежнасць ад тэксту твора. Музыкальная форма. Музыкальна-вобразнае мысленне. Метады авалодвання музыкальнай партытурай.

Тэма 11. Фарміраванне рэпертуару беларускага народнага хору і фальклорнага гурту

Рэпертуар як дзейсны сродак мастацка-эстэтычнага выхавання ўдзельнікаў калектыву, творчы твар калектыву. Прынцыпы падбору рэпертуару, разнастайнасць яго тэматыкі, жанраў. Адпаведнасць рэпертуару выканальніцкаму кірунку калектыву, даступнасць яго вакальна-тэхнічнаму ўзроўню. Узоры аўтэнтычнага фальклору, апрацоўкі народных песень, аўтарскія творы для народна-песеннага калектыву.

Канцэртныя выступленні як шлях да прафесійнага росту народна-песенных калектываў. Складанне рэпертуару для святочных, тэматычных і справаздачных канцэртаў і арганізацыя канцэртнай дзейнасці народнага хору.

Тэма 12. Пастановачная работа ў народным хоры і фальклорным гурце

Вызначэнне жанру і характару твора ў залежнасці ад яго сцэнічнага рашэння і элементаў руху.

Характарыстыка асноўных груп твораў: гульні (гульні), карагодныя (карагоды), танцавальныя (танцы) і распазнавальныя асаблівасці гэтых груп.

Выхаванне сцэнічнай культуры ўдзельнікаў, навыкаў сцэнічнага руху, акцёрскай гульні і народнай харэаграфіі. Знаёмства з беларускімі абрадамі, якія патрабуюць сцэнічнага ўвасаблення.

Авалодванне асноўнымі элементамі беларускіх народных танцаў, карагодаў, гульняў. Выхаванне вобразнага мыслення, граматычнага падыходу да выканання разнастайных па жанрах песень.

Тэма 13. Інструментальнае суправаджэнне ў беларускім народным хоры і фальклорным ансамблі

Значэнне музычнага суправаджэння ў рабоце харавога калектыву. Фальклорныя традыцыі ў выкарыстанні народных інструментаў і акампаніруючых саставаў. Беларускія народныя інструменты: духавыя, смычковыя, ударныя, гармонікі і інш.

Арганічная ўзаемасувязь вакальна-харавога і інструментальнага выканання як неабходная ўмова творчага росту народна-песенных калектываў.

ІНФАРМАЦЫЙНА-МЕТАДЫЧНАЯ ЧАСТКА

Літаратура

Асноўная

Грамовіч, І. М. Методыка работы з фальклорным гуртам : курс лекцый / І. М. Грамовіч, Л. В. Снапкова. – Мінск : Беларус. дзярж. ун-т культуры і мастацтваў, 2009. – 139 с.

Дмитриев, Л. Б. Основы вокальной методики / Л. Б. Дмитриев. – М. : Музыка, 2000. – 367 с.

Емельянов, В. В. Фонопедический метод формирования певческого голосообразования / В. В. Емельянов. – Новосибирск : Наука. Сибирское отд., 1991. – 39 с.

Калугина, Н. В. Методика работы с русским народным хором : учебник для муз. вузов / Н. В. Калугина. – М. : Музыка, 1977. – 255 с.

Малышева, Н. М. О пении: из опыта работы с певцами / Н. М. Малышева. – М. : Сов. композитор, 1988. – 135 с.

Мешко, Н. К. Искусство народного пения : практ. руководство и методика обучения искусству народного пения / Н. К. Мешко. – М. : ЛУЧ, 2000. – Ч. 2. – 80 с.

Руднева, А. В. Русский народный хор и работа с ним / А. В. Руднева. – М. : Сов. Россия, 1974. – 49 с.

Савельева, В. П. Проблемы вокального обучения руководителей народных хоров / В. П. Савельева // Вопросы хорового образования : сб. тр. / М-во культуры РСФСР, Гос. муз.-пед. ин-т. – М., 1985. – Вып. 77. – С. 120–125.

Самарин, В. А. Хороведение : учеб. пособие для студ. сред. муз.-пед. учеб. заведений / В. А. Самарин. – М. : Академия, 1998. – 208 с.

Шамина, Л. В. Работа с самодеятельным хоровым коллективом / Л. В. Шамина. – М. : Музыка, 1983. – 175 с.

Вучэбна-метадычная

Барсов, Ю. А. Вокально-исполнительские и педагогические принципы М. И. Глинки / Ю. А. Барсов. – Л. : Музыка, 1968. – 66 с.

Витт, В. В. Практические советы обучающимся пению / В. В. Витт. – Л. : Музыка, 1968. – 68 с.

Вопросы вокальной педагогики : сб. ст. – М. : Гос. муз. изд-во, 1962. – Вып. 1. – 147 с.

Крывіцкі, А. А. Сучасная беларуская літаратурная мова і народныя гаворкі / А. А. Крывіцкі ; Т-ва па распаўсюджанні паліт. і навук. ведаў БССР. – Мінск, 1961. – 40 с.

Медведева, М. Методика хоровой аранжировки для руководителей фольклорных песенных коллективов / М. Медведева. – М. : ВНМЦ и КИП, 1982. – 87 с.

Менабени, А. Г. Методика обучения сольному пению : учеб. пособие для пед. ин-тов / А. Г. Менабени. – М. : Просвещение, 1987. – 93 с.

Огороднов, Д. Е. Воспитание певца в самодеятельном ансамбле / Д. Е. Огороднов. – Киев : Муз. Украина, 1989. – 66 с.

Холупава, Л. І. Пастаноўка голасу і вакальны ансамбль : вучэб. дапам. / Л. І. Холупава, І. М. Грамовіч, Л. Л. Ражкова. – Мінск : Беларус. дзярж. ун-т культуры і мастацтваў, 2008. – 189 с.

Дадатковая

Беларускі фальклор у сучасных запісах. Традыцыйныя жанры. Гомельская вобласць / уклад. В. А. Захарава, Р. М. Кавалёва, В. Д. Ліцвінка. – Мінск : Універсітэцкае, 1989. – 384 с.

Беларускі фальклор у сучасных запісах. Традыцыйныя жанры. Мінская вобласць / уклад. В. Д. Ліцвінка, Г. Д. Кутырова. – Мінск : Універсітэцкае, 1995. – 250 с.

Варфаламеева, Т. Б. Песні Беларускага Панямоння / Т. Б. Варфаламеева. – Мінск : Беларус. навука, 1980. – 220 с.

Вянок беларускіх народных песень / запіс У. Раговіча. – Мінск : Навука і тэхніка, 1988. – 432 с.

Елатов, В. И. Песни восточнославянской общности / В. И. Елатов. – Минск : Наука и техника, 1977. – 245 с.

Мажэйка, З. Я. Песні Беларускага Паазер'я / З. Я. Мажэйка. – Мінск : Навука і тэхніка, 1981. – 493 с.

Можейко, З. Я. Песни Белорусского Полесья / З. Я. Можейко. – М. : Сов. композитор, 1983. – Вып. 1. – 184 с.

Можейко, З. Я. Песни Белорусского Полесья / З. Я. Можейко. – М. : Сов. композитор, 1984. – Вып. 2. – 181 с.

Мажэйка, З. Я. Песні Беларускага Падняпроўя / З. Я. Ма-
жэйка, Т. Б. Варфаламеева. – Мінск : Беларус. навука, 1999. –
276 с.

Раговіч, У. І. Песенны фальклор Палесся. Песні святочнага
календара / У. І. Раговіч. – Мінск : Чатыры чвэрці, 2001. – Т. 1.
– 526 с.

Традыцыйная мастацкая культура беларусаў : у 6 т. / уклад.
Т. Б. Варфаламеева. – Мінск : Беларус. навука, 2001. – Т. 1:
Магілёўскае Падняпроўе. – 796 с.

Сродкі дыягностыкі кампетэнцыі студэнта

З мэтай кантролю якасці навучання і забеспячэння фарміра-
вання комплексу прафесійнай кампетэнцыі студэнта выкары-
стоўваюцца наступныя сродкі дыягностыкі:

- тыпавыя заданні;
- крытэрыяльна-арыентаваныя тэсты па асобных раздзелах
дысцыпліны;
- вуснае апытванне ў ходзе заняткаў;
- падрыхтоўка рэферата;
- выступленне студэнтаў з дакладамі на навуковых канфе-
рэнцыях па тэмах дысцыпліны;
- практычны паказ;
- залік.

Вучэбнае выданне

МЕТОДЫКА РАБОТЫ З ХОРАМ
Тыпавая вучэбная праграма
для вышэйшых навучальных устаноў
па спецыяльнасці 1-18 01 01 Народная творчасць
(па напрамках), напрамку спецыяльнасці 1-18 01 01- 01
Харавая музыка (народная)

Рэдактар І. В. Смяян
Тэхнічны рэдактар А. У. Гіцкая

Падпісана ў друк 14.09.2012. Фармат 60x84¹/₁₆.
Папера пісчая № 2. Рызаграфія.
Ум. друк. арк. 0,81. Ул.-выд. арк. 0,45. Тыраж   экз. Заказ   .

Выдавец і паліграфічнае выкананне:
УА «Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў».
ЛІ № 02330/0003939 ад 19.05.2011.
Вул. Рабкораўская, 17, 220007, г. Мінск.

РЕПОЗИТОРИЙ БГУКИ